

כ"ז באב תשע"ו, 31.8.2016

גיליון מס' 524

פרשת ראה

די מחסורו אשר יחסר לו (דברים ט"ו.ה)

מאת דינה אמיר, בארות יצחק

פרשת ראה מצווה אותנו לתמוך בעני בדרכים שונות. למרות ההבטחה "אֶפְסָ כִּי לֹא יִהְיֶה-בְּךָ אֲבִיּוֹן" (טו,ג) צופה התורה מצב "כִּי-יִהְיֶה בְּךָ אֲבִיּוֹן מֵאַחַד אֲחֵיד בְּאַרְצְךָ" (שם, ז) וכבר עסקו חז"ל בסתירה זאת.

הסיבה לחובת העזרה לאחיד האביון לכאורה ברורה: תמיכה בנזקק מתוקף הערבות ההדדית, מהיותנו אחים, עם אחד. "וּמִבְּשָׂרְךָ לֹא תִתְעַלֵּם" (יש' נח,ז). לפי דברי ישעיהו (שם) העני הוא מחוסר כל. מהו היום הקריטריון לעני שאנו מחויבים לתמוך בו?

עו"ד אביעד הכהן כותב במאמר "קו העוני" שלוש אסכולות שונות להגדרת העוני:

- א. עני הוא מי שאין לו "סל" מינימלי מסוים של רכוש, וגם אין בידו להשיגו. נהוג לכלול בסל הזה מזון, מלבוש, מחסה, מרפא, מחדך [=חינוך מינימלי] - חמשת המ"מין.
- ב. לפי הגדרה אחרת עני הוא מי שיש לו פחות מן האחרים בקבוצת ההתייחסות שלו. העוני משקף אי-שוויון כלכלי - חברתי ולא את מצבו הכלכלי הספציפי של העני.
- שתי השיטות הן לכאורה אובייקטיביות ומדידות, ואין בהן משקל להרגשתו האישית של העני או לסיכויו לשינוי מצבו בעתיד (כגון סטודנטים העתידים לקצור את פירות שנות חיי הצמצום).
- ג. דרך נוספת להגדרת מיהו עני היא סובייקטיבית: עני הוא מי שחושב את עצמו עני, יהי מצבו האובייקטיבי אשר יהיה.

חז"ל הגדירו מי העני הזכאי ליהנות ממתנות עניים. למתנת הנותן לא נקבעו שיעורים; "אלו דברים שאין להם שיעור: הפאה והביכורים...". מי שכשל במרוץ החיים הכלכלי היא עני ואתה מצווה לפרנסו "די מחסורו". המשך הפסוק: "אשר יחסר לו". יש כאן לכאורה סתירה: "מחסורו" - מדד אובייקטיבי. "אשר יחסר לו" - לפי הרגשתו האישית של האדם שמצבו הכלכלי השתנה לרעה.

חז"ל ראו את העני, שאובדן כבודו ומעמדו פגעו בו לא פחות מאובדן מטה לחמו: "אשר יחסר לו - אפילו סוס לרכוב עליו ועבד לרוץ לפניו" (כתובות סז ע"ב). יש פער גדול בין המחוסר כול לבין מי שנאלץ לוותר על סמלי הסטאטוס כגון הרכב האישי הצמוד. האחרון חווה את הנפילה הגדולה ברמת חייו אף אם יש עניים ממנו, הסוס שירוץ לפניו (או כל מקבילה המבטאת את מעמדו בימיו הטובים) יעזור לו להסתגל למעמדו החדש (הזמני?) בהדרגה, תוך כדי שמירה על כבודו.

ספר החינוך מאיר את טעם המצווה מכיוון הנותן:

"רש המצוה, שרצה האל להיות בראוי מלומדים ומורגלים במידת החסד והרחמים כי היא מידה משובחת, ומתוך הכשר גופם במידות הטובות יהיו ראויים לקבלת הטובה (פר' משפטים מצוה סו)."

וגם "ועוד טעם אחר בדבר, שרצה האל ברוך הוא לפרנס העני על ידי בני אדם מגודל חטאו, כדי שיוכח במכאוב בשני פנים, בקבלת הבושת מאשר כגילו ובצמצום מזונו."

נוסף על תלותו של העני במתנות זולתו הוא גם חש את הבושה שבמעמד זה.

ובמצוה תע"ט (פר' ראה) כותב בעל ספר החינוך:

ואתה בני, אל תחשב שעניין מצוות הצדקה לא יהיה רק בעני אשר אין לו לחם ושמלה, כי אף בעשירים גדולים גם כן תתקיים מצות הצדקה לפעמים, כגון עשיר שהוא במקום שאין מכירין אותו וצריך ללוות ובנסיבות נוספות המפורטות שם.

לפי דבריו, המטרה במצוות צדקה אינה עזרה לזקק, אלא דרך למקיים את המצווה לשפר את מידותיו.

אני רואה בהסבר חינוכי זה עיקר גדול בחיינו השיתופיים בקיבוץ. בחברתנו, שיש בה ערבות הדדית גדולה, אין, תודה לאל, אנשים החיים באמת מתחת לקו העוני. הרגשת המחסור היא סובייקטיבית, ולא פעם בהשוואה למה שיש לשכן.

מה נותר לנו לעשות? למלא חובותינו לחברה הישראלית במצוות הפרשת המתנות ולהשתפר ו"להיות מלומדים ומורגלים במידת החסד והרחמים".

דינה אמיר, חברת קבוץ בארות יצחק, אשתו של אוריאל ואמן של עשה בנים נשואים
ואבות לילדים – נכדינו. מורה בגימלאות.

דף פרשת שבוע של הקיבוץ הדתי באתר הקיבוץ הדתי: www.kdati.org.il/parashat/hashavua.htm
כדי לקבל את הדף כל שבוע בדואר אלקטרוני, יש לשלוח הודעה אל: webmaster@kdati.org.il
ולרשום subscribe בשורת הנושא. כדי להפסיק, יש לכתוב unsubscribe בשורת הנושא.
תגובות למאמרים וכן הצעות לכתוב מאמרים, יש לשלוח אל: amudim@kdati.org.il
אתר האינטרנט של הקיבוץ הדתי: www.kdati.org.il